

मूँजब सभ्य देमें च कुर्मे थमों पिच्छें नेहै। एहू गल्ल बकवा ऐ जे ढोगो बन्है इन्है रे पक्को न, पर लाल्वे दे बारे च उनें कर्दे जिरदपुना नेहै दसमेओ है।

कोई शैल ते बनकडा लाल्वा ल'ब्बा उस्सी अपनाई लेआ।

ढोगरा लाल्वे च असें गी मता प्रभाव राजस्थानी ते मुसलम पश्चाके च थे हुन्हा ऐ। खिल्लड़ लाल्वे दे इस जुगै च बी जिमलै कुर्तै ची कुर्मे प्रोती च थे हुन्हा लबास मुश्कलें गै ल'बदा ऐ, ढोगरा करसान ते राजस्थानी करसाने च हुन्हा कोई फरक नो ल'बदा। हां, चोल्ली सुनियै जरूर पता लगदा ऐ जे कु'न थोक ते कु'न राजस्थानी ऐ। एहदा इक इतिहासक पैहलू ची ऐ जे दुगरा दे लाल्वे च सदियै पैहले, कई गुजर ते राजपूत आई बस्से है ते कई करसानी कसलै ये है। उन्दे च जेहडे राजदरबारे च रेह, उनें अपना राजपूती लबास सहै रखेह, जेहडा रवाज इलूं दे पराने बसनीके च बी पेहै गेआ। दूआ असर इलूं दे रेह, बैहत उपर मुसलमाने ते पठाने दा पेआ। इलूं दे जनाने लबासे दो छनके करचै तां असें गी टकोहदा ल'बग जे ढोगरा, राजस्थानी ते मुसलमानी लाल्वे गी बौर कुर्मे खिल्ला-तानी ते बैर-बरोधै ते ढोगरी जनानियै सैहज सुन्हा कर्ने अपनाई लेआ ऐ।

ढोगरो गिहो, मुसलमानो सुत्थन ते झिकका कुर्ता, बरीक-बरीक चौने जाले दबट्टे, भुरका, राजस्थानी घघरा-चौल्ली ते ओढ़नी दबट्टे उपर दबट्टा, याने लाल्वा मलोआर-कमोज ते खास-खास भौके उपर लाने आहलियां रेशमो त-बर्गियां कनारो ते सिल्मे-सतारे आहलियां पसोआजां, कुर्तियां, चौल्लां ह सालूं-एह सब बक्कर-बक्करे धाहरें दा आइयै दुगारे च इक-मिक होहं भेन। इयां गै सुन्हे-चांदी दे बंधे-गैहने दी कहानी ऐ। बन-सविन्यै संस्कृतिै। मेल कने जेहडियां दुंबां-टांबां इत्यै प्रचलतं न, उनें गी नखेहना औखा कम ऐ। सिरे दे बंधे च चक्क फुल्ल, बंधियां झुमके, टिकका दीनी, अरप चंदू, झुंबर क्लिप, कन्ने दे बन-सबने झुमके, बालियां, मुरकियां, कुंडल टेढ़े कर्दे, नक्के दे नल्दबरलाक बलाकड़, लौंग, कोका, गले दे बंधे च ढडियां, बुधियां, चननहार, मटरभाला, स्तोरी, हौरदली, कैठा, नाम, जुगानी, मोहरां, गनोहार, दी दा हार, बांहे ते औंगलियै दे कंगन, कड़े, बंगां, चूडियां, पौचियां, कमू ते गोंदे दे गजर, नैत, आगमू, छूठियां, पैरे दे बंधे दूठड़े, छत्तियां-कडियां, गै बसैतियां पंजेबां, कडियां जनेह जिने बंधे असें दिक्खे-सुने दे न, उन्दे च ल

करना गै कठन होई गेआ ऐ जे केहडे ढोगो बंधे च ने केहडे, गवाहनाले गै गवाहनाली न।

जेहडे आहला लेखा सुने-चांदी दा मोह, जनानियै गी अरू भी मता दा। उन्होंने लोकनियां मुने दे भारे-भारे ते जहाड़ बंधे बनोआहलियो हियो, यानिये, नामानिये ते चंदू गी होरे, जवाहरातें दा जहाड़ हुन्हा दा ते गवीचनियां चांदी, होरे ते शुते भोतियै दे बंधे पाइयै, मन पेतआई लैदियो हियो, पर एह तथा इसे की बाय ठजागर होए, दा ऐ जे दुगारे दी अवाह चिछडेपन दा टप्पा लुआइयै ते आहली नारी दी कलात्मकता ते सौदर्य-प्रियता दा गुहाड़ ते डस बेल्ले चालने आहली औदा ऐ, जिसले मुन्हा, चांदी ते दूर, दूरे योती ते सीधे जां कच्चू दा चालने बी नेहै रहोंदा उसो सजने गो। घाटे-कलाने च बी खुरो ते चांद-चांद, जेने दी लालमा न ओह खोड़े दा दंदासा करियै, दिये दो म्याहो दा कजना काहियै, ते सित्ये कने सिर गंदाईयै मांडियां करो-करी, सिरे च बालै दे गै अनानियत डॉजैन बनाइयै सन्जी लैदी ऐ।

उज्जरवारे ते बद्दे घरे च बी लाल्वा इ'यै हुन्हा हा, पर गवीचनियं, लरठे-लासे दा कुर्ता, मूती जां लुध्याने दी मुख्यन ते मुर्द्या दबट्टा लैदियो हियो। याई जनानिये दा आम लाल्वा ते खद्दै दी दो जां दां चूर्चू चालै दे निवै दे हुन्हे हो। मतियै ठंडे च अंदरे कुर्तां लाई लैदियो हियो ते कई-कई मुख्यन कुर्ता ते दबट्टा चो, पर आमतीरै उपर तै टल्ले। कुर्ते बांहडे जाने जां ब्याहै दोंगे च नी तांदे हे, रोजै दे कम्मे-काजे च गिहो सौखी गैहडी हो।

हां, यानिये, महारानिये ते होर बहुयै लोकनिये दे मुच्चे जोड़े कनानिये, गोंदे ते सिल्मे-सतारे कने जडून होए दे हुन्हे हो। उन्दे कपड़े मलमले, गवाहने, दोआई ते होर कई रेशमी कपड़े दे बनदे हे। दबट्टे ची छब्बी दी मलमले चं रेशमी ढारिये दे हुन्हे हो। उदियां सुल्तानों ची टस्मरे ते गुलबदनै दियां हुन्हियो हियो, जेहडा नां गै दस्मा-दा ऐ जे ओह मिद्दा मुगले दे हरम दा सातां आया हा। इयां गै सरकारे द्वारे ते बहु घरे ते लद्दते दे भुरके ते दरेआई जां होर केइये किस्में दे रेशमी कपड़े दे शमानी घगरे पाए बौर, जनानियो बाहर नेहै हियो निकलादियों। पैरे च सिल्मे-सतारे ते कढ़ाई आहलियां पणियां ते जोड़े, कुर्तीनदा दी नशानी हुन्हे हो। सधारण जनानियां तकरोबन नंगे पैरे ग्रां दे कम्म-काज ते

ਖਾਨੇ-ਪੋਨੇ ਦਿਵੇਂ ਆਮ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਸਾਡੀਆਂ ਦੇ ਮੌਜੂਦੀ ਚ ਫੋਗਲੀ ਆਸਟੈ ਹੋਰ ਬੀ ਕੇਡਿਂਗ ਕਿਸੰਗ ਦਿਵਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ-ਬਸ਼ਾਂ ਬਨਦਿਗਾਂ ਹਿਂਦਾਂ। ਜਗਤ ਹੋਏ ਆਹਲੀਆਂ ਜਨਨੀ ਲੰਡੁ ਸੁਕਕੇ ਮੇਵੇ, ਗੁੰਦ ਤੇ ਸੁੰਢ ਪਾਇੱਧੀ ਬਚਨ ਬਨਦੀ ਤੇ ਭਾਖੇ ਗੁੰਡੀ ਹੋਨ, ਭਾਖੇ ਸਾਈਂਵਾਂ ਆਹੁ ਤਸੀ ਖਲਾਨੀ ਗੈ ਪੈਂਦੀ ਹੀ। ਸ਼ੀਕਿਆ ਖਾਨੇ ਲੰਡੀ ਬੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਅਲਸੀ ਦਿਵਾਂ ਪਿਨਿਆਂ ਜਾਂ ਨਖਾਰਤੇ ਤੇ ਆਟੇ ਦਾ ਚੂਰਮਾ ਬਨਦਾ ਹਾ। ਸਰਨਾਗੁਣ ਦੇ ਬੰਦੀ ਗੀ ਆਟੇ ਦੇ ਚੂਰਮੇ ਦਾ ਪ੍ਰਾਂਗ ਬੀ ਲੀਓਂਦੇ ਨ। ਗੁੰਡੀ ਦੀ ਬਾਹਾ ਤਿਲੀ, ਮੁੰਘਲੀ, ਗਰੀ ਜਾਂ ਆਟਾ ਪਾਇੱਧੀ ਕੇਡਿਂਗ ਕਿਸੰਗ ਦਾ ਗੁੰਡੀ ਗੈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਾਂ ਹਾ, ਜਿਂਦੇ ਚ ਪਾਇੱਧੀ ਦਾ ਅਪਨਾ ਗੈ ਸ਼ਵਾਦ ਹੁੰਦਾ ਹਾ। ਰਾਹੋਡਿਆਂ ਸ਼ਵਾਲੂ ਰੂਹੀ ਦਾ ਖਾਸ ਰਖਾ ਪੋਕਨ ਤੇ ਦਿਵੇਂ ਜਨਨਿਆਂ, ਰਾਹੋਡਿਆਂ ਚੀਲ ਜਾਂ ਗੁੰਡੀ, ਤਿਲੀ ਤੇ ਚੀਲ ਰਲਾਇੱਧੀ ਤ੍ਰੀਚੀਆਂ ਛਾਕਡੀ ਕੋਲ ਪਹਿਲੀ ਚਰਖਾ ਕਤਦਿਗਾਂ ਨ ਤੇ ਬਿਚ-ਬਿਚ ਫਕਕੇ ਮਾਰਦਿਆਂ ਯਹਿਨ, ਸੰਝਾਂ ਕੇਲੀ ਦੀ ਨੁਕਲ ਆਮਤੌਰੇ ਪਰ ਭਟਟੀ ਦਾਨੇ ਭਨਾਇੱਧੀ ਹੁੰਦੇ ਹੈ। ਜਾਗ, ਜਨਨਿਆਂ ਅਪਨੀ-ਅਪਨੀ ਰਚਿ ਮਤਾਕ ਮਕਕ, ਚੀਰੀ, ਬਾਜ਼ਾ, ਛੀਲੇ, ਕਨਕ, ਚੀਲ ਲੇਇੱਧੀ ਮਨਾਈ ਲੰਡੀ ਅੰਦੇ ਨ ਤੇ ਸਬੇ ਕਨੇ ਫੁਲਤ ਜਾਂ ਕਨਕੂ ਦੇ ਮੁਲ੍ਹੇ ਲੁਚੇ ਨ।

ਫਲਾਂ ਚ ਅੰਧ ਗੈ ਪ੍ਰਥਾਨ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹਾ ਪਰ ਮੁਲਦ, ਬੈਰ, ਕਕਕਡਿਆਂ, ਦੁਲੈ, ਖੀਰੀ, ਤਾਂਤੇ ਜਾਮੀਰਿਆਂ ਬੀ ਬਾਹਾ ਸੇਤੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹਿਂਦਾਂ। ਏਹ ਫਲ ਬੀ ਖ਼ਰੀਦਿੱਧ ਕਾਨੇ ਦਾ ਰਖਾ ਗ ਘਟੁ ਹਾ। ਆਮਤੌਰ ਪਰ ਲੋਕ ਅਪਨੇ-ਅਪਨੇ ਖੇਤਰਾਂ ਤੇ ਬੁਹਟ ਦ ਫਲ-ਫਲਦੇ-ਮੁਲ੍ਹੇ ਤੇ ਦੂਰ-ਪਾਰੇ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੇ ਚ ਬੰਡੀ ਓਡੁਂਦੇ ਹੋ ਤੇ ਸਗਤੀ ਆਏ ਤੇ ਫਲ-ਫਲਦੇ ਗੀ ਗੈ ਲੋਕ ਪਿਠੇ ਨਮਿਤ ਅਰਪਨ ਕਹਿੰਦੇ ਨਮੈਂ ਕਰੀ ਲੰਦੇ ਹੋ।

ਏਹ ਤੇ ਹੋਆ ਆਮ ਲੋਕੇ ਦਾ ਖਾਨਪੀਨ। ਰਾਜੇ-ਮਹਾਰਾਜਾਂ ਤੇ ਬਜੀਰੇ, ਔਹਦੇਦੇ ਦਿਵਾਂ ਰਸੋਇਆਂ ਦਾ ਖਾਨਪੀਨ ਤੇ ਬਹੁਦੇ ਘਰਾਨੇ ਦੇ ਰੰਗੀ-ਫੰਗੀ ਗੀ ਤੇ ਮਿਥਨ ਗੀ ਨੇਂਦੁ ਹੁੰਦਾ। ਖਾਨੇ-ਪੋਨੇ ਜਾਹਲੇ ਜਿਨ੍ਹੇ ਪਦਾਰਥ ਦੁਗਗਰ ਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਨ, ਤੰਦਿਆਂ ਕੇਵੀਂ ਨਨਿਆਂ-ਨਨਿਖ ਕਿਸੰਗਾਂ ਚਨਾਰ ਬੀਟੀ ਤੇ ਬਟਥਾਨਿਆਂ ਜਿਤ ਨਮੈਂ ਸ਼ਵਾਦ ਬਨਾਂਦੇ ਰੋਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਸਾਂਹੇਂ ਦੇ ਮੁਫ਼ਰ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਸਾਂਹੇਂ ਦਿਵਾਂ ਪਿਨਿਆਂ, ਸਾਂਹੇਂ ਦਿਵਾਂ ਬਾਂਡਿਆਂ, ਸਾਂਹੇਂ ਦੇ ਬਡੇ, ਸਾਂਹੇਂ ਦਿਵਾਂ ਮਿਸਿਸ਼ਨਾਂ ਰਣਿਆਂ, ਸਾਂਹੇਂ ਦਿਵਾਂ ਬੁਗਨਿਆਂ ਤੇ ਤਲਿੰਦੀ ਸਾਂਹੇਂ-ਜਨੇਹ ਇਕ ਸਾਂਹੇਂ ਦੀ ਦਾਲਾਂ ਦੇ, ਕੇਵੀਂ ਪਦਾਰਥ ਬਨਾਨੇ ਦੀ ਕਲਾ, ਸਾਡੇ ਦੁਗਗਰ ਦੀ ਖਾਸ ਬਚਾਮਤ ਏ। ਬਡੇ ਚੰਗੇ ਚ ਜੇਹੁੰਡੀ ਅੰਬਲੀ ਮੂਗੀ ਬਨਦੀ ਹੋ, ਆਹੁ ਕੁਨੈ ਖਾ ਤੇ ਕੁਨੈ ਛਾਂਡੀ। ਰਾਜਘਰਾਨੇ ਦੀ ਤੇ ਗੁਲਤ ਗੈ ਛੋਡੋ, ਮਿਟਾਏ, ਲੂਨੇ ਬਵਰੇ ਦੇ ਥਾਂ ਤਲਵੇ ਮੈਂਦੇ ਦੇ ਜੇਹੁੰਡੇ ਥੋਥਰੂ ਪਕਾਂਦੇ ਹੋ ਤੁਨੇ ਚ ਮੈਦਾ ਘਟੁ ਤੇ ਬਚਾਮ, ਪਿਸਤਾ ਮਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹਾ। ਮੈਦਾ, ਸੁਕਕੇ ਮੇਵੇ, ਮਾਵਾ, ਰੇਸੀ ਘਾਂਧੀ ਤੇ ਦੁੜ, ਦੇਹੀ, ਰਿਵਡੀ ਪਾਈ-ਪਾਈ ਪਤਾ ਨੀਂ ਕਿਨੇ ਗੈ ਭੋਜਨ-ਪਦਾਰਥ ਤੱਥੇ ਰੋਵ

ਕਾਨੇ ਦੇ ਤੁਨੇ ਰਸੋਇਆਂ ਚ ਖਾਨੇ ਆਹਲੇ ਸੈਕਾਂਡੇ ਪਨੋਂ, ਪਰੀਹਤੋਂ, ਟੈਲੁਵੇ, ਨੀਕੋਂ ਜਾਨਨਿਆਂ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਅੰਜ਼ ਨੀਰਸ ਤੇ ਸੁਨ-ਮਸੂਨੀ ਹੋਈ ਗੇਤੀ ਏ। ਅੰਜੇ ਦੇ ਜੁਨੀ ਵੱਡੀ ਰੂਸ-ਲੁਸ ਕਾਦਿਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ-ਬਸ਼ਾਂ ਦੁਰਲਭ ਹੋਈ ਗੇਤਾਂ ਨ।

ਤੁਗਾਰੇ ਚ ਜਨਨਿਆਂ ਕਾਰਨ ਬੀ ਮਤੇ ਰਖਦਿਗਾਂ ਨ ਤੇ ਬੰਦੀ ਚ ਓਹ ਢਾਹੀ ਚ ਹੁੰਦ-ਮੁਹੱਲ ਪਾਈ-ਪਾਈ ਲੰਦਿਆਂ ਨ ਜਾਂ ਗੁੰਡੀ ਦੀ ਚਾਹਨੀ ਬਨਾਈ ਮਿਟਨੀ ਹੁੰਦ-ਮੁਹੱਲ ਲੰਦਿਆਂ ਨ। ਆਲੂ ਜਾਂ ਕਚਾਲੂ ਬੀਆਲਿੰਦੀ ਬੀ ਫਲੋਹਰੀ ਦੇ ਕਾਮ ਅੰਦੀ-ਲੰਕੀ ਦੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬਤ ਕਰੇ ਚ ਖਾਂਦੇ ਨ। ਜਕਕਰਕਦੀ ਹੋਈ ਜਾ ਤਾਂ ਜਨਨਿਆਂ ਦੀ ਸੰਕੋਚੀ ਦੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮਹ ਬੰਦੀ ਜਨ੍ਹੀ ਏ। ਕੇਡਿਂਗ ਬੰਦੀ ਗੀ ਤਿਲੀ ਦਾ ਭੁਗਾ, ਤਲੂਨੇ ਤੇ ਤਿਲੀ ਖਾਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੀ ਹੈ।

ਤੁਗਾਰ ਦੇਸ ਗਰੀਬ ਭਾਮੇ ਏ ਪਰ ਦਿਲਾ ਦਾ ਸੌਂਗਡਾ ਨੇਈ। ਅਸੇ ਏਹ ਆਮ ਦਿਕਾਰੇ ਆਦੀ-ਲੰਕੀ ਦੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਚੁਡੁ-ਦੇਹੀਂ ਘਟੁ ਗੈ ਰਹਨੇ ਹੈ। ਲੋਕ ਆਪੂ ਤੇ ਢਾਹੀ ਕਨੇ ਗਯਾਰਾ ਕਰੀ ਰੇ ਜੇ ਘੀ ਚ ਚੁਡੁ-ਦੇਹੀਂ ਘਟੁ ਗੈ ਰਹਨੇ ਹੈ। ਲੋਕ ਆਪੂ ਤੇ ਢਾਹੀ ਕਨੇ ਗਯਾਰਾ ਕਰੀ ਰੇ ਜੇ ਮਸ਼ਵਰੈ ਦਾ ਘਾਂਧੀ ਬਨਾਈ-ਬਨਾਈ ਚਾਟਿਆਂ ਭਰੀ-ਭਰੀ ਜੋਡੀ ਆਂਡੁਂਦੇ ਹੈ, ਪੱਤੀ-ਬੋਹੁੰਦੀ ਦੀ ਤੇ ਪਰੀਹਨੇ ਦੇ ਕਾਮ ਆਂਦਾ ਹਾ ਜਾਂ ਦਿਵੇਂ-ਤਾਹਾਹੋ ਗੀ ਤੇ ਜਾਂ ਕੁਤੈ ਆਂਡੀ-ਬੁਲੀ ਗੀ ਤੇ ਪਰੀਹਨੇ ਦੇ ਕਾਮ ਆਂਦਾ ਹਾ ਜਾਂ ਦਿਵੇਂ-ਤਾਹਾਹੋ ਗੀ ਤੇ ਜਾਂ ਕੁਤੈ ਆਂਡੀ-ਬੁਲੀ ਗੀ ਤੇ ਕੁਝੀ ਦੀ ਕੁਝੀ ਦਾ ਬਾਹਾ ਜੁਨ੍ਹੀ ਦਾ ਬਾਹਾ ਜੁਨ੍ਹੀ ਦਾ ਬਾਹਾ ਜਾਂ ਜਿੰਨਾ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਚੁਲ੍ਹਾ-ਚੁਲ੍ਹਾ ਆਪੂ ਚੁਕਿਅਨੈ ਚੁਲ੍ਹਾ-ਚੁਲ੍ਹਾ ਵੱਡੀ ਵੱਡੀ ਜੇਹੀ ਜੇਹੀ ਨ। ਤੁਗਾਰ ਦੇਸ ਗੇ ਇਸ ਚਾਲਤੀ ਦੀ ਸੀਹਕਾਰੀ ਭਾਵਨਾ ਕਨੇ ਜੀਨਾ ਤੇ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਗੀ ਜਿਥਾ ਰੂਪੀ ਚ ਇਨ੍ਹੇ ਸੈਹਜ ਸੁਭਾਡ ਕਨੇ ਤੀਆਰਨਾ ਸਾਢਾ ਦੁਗਾਰ ਸੰਸਕ੃ਤਿ ਦਾ ਅਨਮੌਲ ਤਤਥ ਏ। ਸੰਘੋ ਸੰਸਕ੃ਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਚ ਪਲੈ ਦੇ, ਅੰਜੇ ਦੇ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹੇ ਗੀ ਹਵਾ, ਗਨੀ ਤੇ ਸੁਆਹ ਕੇ ਮੁਲਤੇ ਘਾਂਡੀ ਏ, ਇਸ ਗਲਤੀ ਤੁਧਰ ਕਲੇ ਜਕੀਨ ਕਰੀ ਲੰਨ ਜੇ ਦੇਸੀ ਘਾਂਧੀ ਦਿਵਾਂ ਚਾਟਿਆਂ ਬੀ ਬਿਨ ਮੁਲ੍ਹੇ ਤੇ ਚਾਏ-ਚਾਏ ਆਂਡ-ਗੀਆਂਡ ਬਾਂਡਿਆਂ ਜਾਈ ਸਕਦਿਆਂ ਨ, ਗੋ ਸੰਸਕ੃ਤਿਆਂ ਦੀ ਬ੍ਰੇਟਟਾ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਖਤਮ ਕਹਿੰਦੀ, ਆਹੁ ਇਕੱਕੇ ਰਸਤੇ ਚਲੀ ਪੈਂਦੀ ਤੇ ਇੱਨਿਆ ਗੀ ਸੁਖੀ ਦਾ ਸਾਹ ਆਵੈ।

ਲਾਕਾ-ਗਲਤ ਦੁਰੀ ਹੋ ਤੁਗਾਰੇ ਦੇ ਲਾਕਾ ਦੀ ਤੇ ਚਲੀ ਗੇਂਦੀ ਖਾਨੇ-ਪੋਨੇ ਆਹਲੀ ਖੇਡ। ਤੁਨਾਂ ਏਹ ਸਦਾ ਹੈ ਹੋਆ ਏ, ਕੀ ਜੇ ਖਾਨਪੀਨ ਜ਼ਰੀਰ ਦੀ ਪੈਹਲੀ ਲੋਡ ਏ ਤੇ ਲਾਕਾ-ਆਹੁ ਦੂਈ ਲੋਡ ਏ, ਜੇਹੁੰਡੀ ਮਨੁਕਵੇ ਗੀ ਸਥਾ ਬਨਾਨੇ ਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਏ। ਅੰਜੇ ਦੀ ਦੁਨਿਆ ਸਥਾਤਾ ਗੀ ਸਮਾਜੀ ਦਾ ਮੁਲਲ ਪੋਆਂਦੀ ਏ। ਪ੍ਰਗਤਿ ਦੀ ਟ੍ਰੈਂਡੀ ਚ ਸਮਾਜੀ ਦਾ ਮੁਲਲ ਪੈਨਾ ਚੜ੍ਹਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਏ ਤੇ ਅਸ ਏਹ ਗਲਤ ਸਿਰ ਚੁਕਿਅਨੈ ਆਖੀ ਸਕਨੇ ਆਂ ਜੇ ਲਾਨੇ-ਪਾਨੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚ ਬੀ ਸਾਡਾ ਦੁਗਗਰ ਦੇਸ, ਅਪਨੀ ਸਥਤਾ ਸੰਸਕ੃ਤਿ

है। औपचारकता रीहरे च चो भट्ठ हो। मिट्ठा-मारा दाल-भत, पूँछे कोई जा ते कोई सब्जो परीहने लेई बनाई लैद है। हा, परीहने-परीहने मूँछे कोई हुंदा है। जोआई आई जा जो कुड़में दे घरा दा कोई आई जा तो मौजो खेड़ी ही हो। परीहने दी मस्ता दिक्षियै करें घूर ते करें परौदियो फलदिवै जेहडियो रेहो जा दुड़े करने खलाई है। दाल ते चासमतो चौले दो भत्त घ्याहै आहला गै हुंदा हा। अन्जै आहला लेखा मत्ते च्योहै दो नवीन स्तो लोक तुच्छपुना भमझदे है। चाहो आहली चमारी दा कुतै नां-नशान नेहै जाकाम जा न्मोनिया होई जा तां देसी चाहू दाल-चीनी, लाची पाई तो दशांदा देना। हां, व्याहें-कारजे, सूतरे-मूनने गो ते सारांच-चबैरिये गो भासं हुंदियां हियां, उन्हा खाना-पीना होर तरीके दा हुंदा हा ते दिने-त्यां होर।

साढ़े दुगरै च उने दिने व्याहें दे बड़े समारोह ते भूमध्यां हुंदियै चै-चार म्हांने पैहते गै सगन लेइयै जनानियां व्याहू दा कम्म-काज तुरुड़े ओहुदियां हियां ते गुड़, बड़े ते पतासे बंडदियां हियां। मांहे दे बड़े फसने कड़ाह चढ़दे हे ते फहो बरतनै भताबक दो, चार, छे, अहू, दस जोहियै च बलादरे च बड़ाद है। लइहू-सकारा, शक्करवार, इमारूदया सामया, व्याहू चंडने गो मठेआई ते मिट्ठे फिक्के बब्बर, काले, घूर ते फलाकहियै खोले लेई बनदियां हियां। व्याहें च मांतो दा भत, सम्हाले दी धाम, मुआओ दो ज्ञ ते जान्नी-पर्चीको दियां चाबां हुंदियां हियां, जिन्दे च मांहे छोले ते मुंगी दिव दालों, काशोफले दा अंबल, राजमांह, छोले, रींगी ते छुहरे दे तुने-मिट्ठे मूँछ दियां कई किस्मां हुंदियां हियां। मिट्ठे, फिक्के ते लूनके भत, सलांगे पंखे भत, ते जान्नी पर्चीको लेई खोए ते मेवे करने देसी घ्यो च तरोतर कोई द क्रीपलाई-किनियां किस्मां कोई गिनै। चावै आहले दिन मुच्चिये खमरे ते देखे दा हाड़ आई जन्दा हा। कोई बोह दूने पीने दी डोंग मारदा ते कोई बोह। सूँह, मूँनने ते होर दूर शुभ लगने गी सुआनियां आखदे हैं (सुहागन जनानिये दे धाम) - जेहदे च दो दाली, दो मढ़रे, अंबल ते मिट्ठा-फिक्का भत ते तें, ते गुहै दे बब्बर बनदे हैं। व्याहें ते मंगलकारजे च खोर बनाने दी मातो ऐ ओह सारांच ते चबैरी च बनदी ही। चबैरी च पटड़ो आहले बैहने जीरे मतवन्दंजानी बनदी ऐ। ओहदे च पूँडियां, सतपूँडियां बड़े, घूर, खोर, खमरे

पूँडियां पकाऊदे न। ब्रह्मभोजै च दो गै दाली, दो मढ़रे, अंबल, मिट्ठा-भत ते भता इच्छम करना होऐ, तां कने पीला भत भी बनाऊ न। बलेरे, चाहे करेआहौम, दियाली ते लोहड़ो-जेहै, त्याहारे गै स्तोक अपानी-प्रसन्ने पुवां दिक्षियै, रवि अनुपार कुरी मिट्ठे-फिक्के बब्बर एकाऊ न, कुरी ल्लोडे, परीठियां, मिट्ठे लूनके चिन्ने, मियां, घूर, मिट्ठे रुटे ते जम्बादीने गो चित्ते बब्बर जस्त बनदे न। घाड़े ते उन्दे लागे-लागे चरौलियो ते तोकरमेह इन्होंचो दो शीक भी ऐ। ग्रां-घाड़े च मठेआइयो बनाने-खाने दा रवाज बडा रुद्ध हा। सद्दृ, बरपी जां जलेबियां गै हुंदियां हियां, जेहडियां खादियै खाने दा रुद्ध हा। कुतै कुतै दे देनी होऐ, छेजा नवेद घरना होऐ, जां त्याहै-पूँडिये उपर खलनी मनसनी होऐ तां खारीदियै दिन्दे है। हां सेमियां जां पकोहियै उपर खनदियां हियां ते संजां खेल्लै नमी लाडी लेई नुकल करने गो ऐसे दियो उपर खनदियां सम्म बडा लाड लडांदी ही।

एह बड़ी रहानगी दी गल्ल ए जे चासमतो चौले दे इम मुल्है च आम खाने-सेवी जी मक्क, बाजरे दे ढोडे ते मुट्ठा नाज गै प्रथान हा। गरडा चौल, सुण, जीत रद्दा ते जिरी दे चौल, लोक आपूं बन्दे हे ते चासमतो परीहने लेई जां बेचने लेई रखखो ओहुदे हे। कड़े दो दाल, जी ते थोड़ी कनक रलाडैयै पाह लेई है, जिते बेरडा आखदे हे ते दोरे, खेल्लै ओहरे गै मुट्ठे-मुट्ठे टिक्कर पकाइयै रुद्ध हे। खास भौंके ते परीहने लेई बधिया कनक ते चासमतो हुंदी ही ते एह बधिया नाज पैदा करने आहले करसान आपूं मुट्ठा नाज-कौगनी दा भत, बेरडे दे टिक्कर ते ढोडे खन्दे हैं। अन्जै दे आत्मकेन्द्र चमाजै गो ते वशवास गै नेहै जां चकदा, इस गल्ला उपर पर एह सच्च अन्ज चो ग्रां-च कुतै न कुरी लेझो सकदा ऐ।

हां, इना जर्लर हा जे अधकचरा नाज जिस्तै खेतों चा अन्ने सिरजाहरे गो चाजो मारदा हा तां ओह अधपक्के जवें दे सतु, अधपक्के चौले दे द्राम्पोल, हां छोले दियां होलां ते मक्के ते बाजरे दे सिट्टे, भुनी-भुनो देवते ते परीहने गो भेटा करियै आपूं बो बड़े चाड ते शीकी करने खन्दे हैं। ते इन्हे गै गिने-मिने जांजे चा खाने ते भोजन पदार्थ दियां इन्हियां किस्मां ईजाद करो लेइया जे उन्हीं पूरी गिनतरी इक निक्के-नेह लेखा च संभव नेहै।

इस्तै चाल्ती खाने-पोने दे मामले च वी हर थां ते जाति दे लोके अम्बा
अपनी लोड़े ते भूगोली प्राप्तियें दे अनुसार अपनियां रुचियां बनाई दियें न। क
इना जरूर ऐ जे प्रकृति दे दिते पदार्थे ते चीजें-बस्तें गी केह लोक परमाणु
दे कृतज्ञ होइये बड़ी ब्रह्मा ते आहूरै कने बनाई-सुआरियै खन्दे न ते केह सोड
'खासमा' करियै जि 'धां-कियां होए ठिङ्ड भरियै खलासी मकाई ओड़ाने न। ए
आदतां वी जीवन दे प्रति अपने-ट्रूटिकोण मूजब गै बनरियां न। जेहै
नरशशावादी लोक दुनिया गी जीने दे जोग नेई समझाने, दिन रात नस्वरता चित्त
गल्तां करदे जां सन्यास सेई लैंदे न, जां हुंदे-सुंदे वी इ'यां सोगी जीन लैंदे
न आखो इक लम्ही मकानी आए दे न। उंदो गल्ल बकख ऐ पर साढ़े दुम्हाल
दे लोक दुखें कसाले दी जिंदगी वी बड़े जिंदा दिल होइयै जींदे न, अबै
परमात्मा वी जानी गी आए दे होन। इस करियै उंदा खान पीन ते म्हेत्ता जानी
पचौकी आहला गै हुंदा ऐ। तड़का लाने गी घ्यो-लते नेई जुड़ा तां ओ म्हें
ठारे गी दाली च सुट्टियै तड़के दा धूं करी लैंदे न जां पही बेल्ती अपने-अने
शीके दा पुटठ चाढ़ी लैंदे न। कुतै छाहई च लून-मरचे दी पुटठ देई लैंदे, फै
चारे दी रुआत भरी लैंदे टिंगडे पर ते जां सैल्ली मरच, लून कुट्टियै गी जाने
दा झूटा लैंदे लैआ।

सोहे दी ब्लाय माकड़ियें दा छच्छा जां तरे ते खीरे कने रुटी खाने दा पुढ़ु
सुआद औंदा ऐ। पचोआड़ लगो दा बड़ा कदू-जिसी पशु वी नेई कबूल-
डोगरे दे करामाती हत्यें औहदा वी अंबल बनाइयै ने 'हा सोआदला न्योडा इंजड
कीता जे देवते ते पित्तरे दे कृत वी अंबले बगैर सपूरे नेई हुंदे। वरते, मेहें,
सरार्थे दे पड़रस भोजने च कदुयें दा अंबल जां औहरिया बड़ा गै जरूरी हुंदा
ऐ। देहिये ने 'ही चीजै दा मुल्ल ते सारी दुनिया गै पांदी ऐ, पर जे आह खटेझड़
जा ते खाने दे मतलबै दा नेई र'बै तां डोगरे ओदे च औहर पाइयै, जेहडा
औहरिया त्यार करदे न, ओहदे मकावले दा न्योडा दुनिया दे बड़े धमां बूं
बादशाह दी जानी च वी नेई बनेआ होना, जेहडा साढ़े दुगारे दी गरीबनी धमां
गरीबनी कुल्ली च वी ध्योई सकदा ऐ। राजे जनक दी बेटी सीता ते व्याह च
चावे आहले दिन जेहडे भीगपदार्थ गनाए गेदे न, ओह सारे पढ़ी जाने पैरत वी
मी औहरिए जनेह न्योडे दा नां कुतै वी नेई ल'व्या, जेहडा साढ़े म्हल्ले दे मैहू।

जी दी कुट्टिया दे व्याह च चावा आहले दिन लोके दूने भरी-भरी पोता हा।

खान-पोने दी गल्ल चली ऐ तां डोगरे दे बक्कु-बक्कु भीके उपर ते आम
ही दे खाने-पोने दी चर्चा कीते बगैर सारी गल्ल अभूती रेहो जन्दी ऐ।

दुगार आर्यक दृष्टि कने यडा गरीब प्रांत ऐ। गल्ल मैहलत मजूरी करियै
लिन-लाई दे तसीहे सही-सही मुहाल होए दा जीन रिडी-रिडी चलदा ऐ। मते
तां लौहक-लौहके ग्राई उद्योग करियै, अपना गुबर-बगर करदे न। खोड़े-नेह
हीस्तियै दी अत्यरं पूंजने आहली चेटाई दी गल्ल बक्कु ऐ-ओह तीकरियां,
बजर जो दूर नेह होर केह कार-बगर करियै चिट्ठे टल्ले लाई फिरदे न, पर
जो सारे ढोगरे दा जीन फटुहाल ते औंगा गै निभदा ऐ। इमकरी उन्ही रोजै
दे खाने-पोने दी केह गल्ल करनी ऐ। सरी-गमी ते बक्कु-बक्कुरियें काळे मेती
ब्या खान-पोन चलदा ऐ। सांहे दी ब्लाय छाहई कने मव्वें, बावर जां चौरी
दे दोहे जां मुट्ठे नाजे दियां रुट्यां-माकडी दे छच्छे जां मैल्ली मरवें, लूने दी
ब्लाय कने खाइयै खहै दा पावम पाने पियै लोक संदोख करी लैंदे न। फाड़े
न गाह ढोहे धनकडियें कने होर वी म्हादले लगदे न। म्हालै च, जिसलै
नने मांह निकलदे न तां मुट्ठे चौले च मांहे दी दाल पाइयै खिचडी वी खादी
बन्हो ऐ जां मांहे दी दाली कने ढोड़े, सेली मूल्ली जां मांह छोले दी दाली कने
मुट्ठे चौले जां जुड़ी आवै तां बासमतो दा भन वी कदे-कदाएं ध्योई जन्दा ऐ।
गने दी ब्लाय बड़े शीके कने लोक रोह खोदे न ते रोहु आहला भत बनाइयै
जन मनादे न।

एह आम बनता दा सधारण खान-पोन हा, अबै दे-जुंग थमां पंजाह-सड़
बै पैहले (हुन ते ग्राएं च वी बड़ा फेरबदल होई गेदा ऐ) उन्हें दिने घरा दा
ज्यो आम हुंदा हा। उस घ्यो च तरोतर कीते दे फुल्के जां तारे दे खमोरे अड्है
दिते दे बाद वी खाओ तां वी नां ते उन्हा म्हाद खरव हुंदा हा ते नां गै ओ
मांह लगदे हे। परीहने आरते इन्ही गै चेच हुंदी ही जे उने गै घ्योए कने दपासा
पुष्पड़ियै फुल्का दिन्दे हे। जां बासमतो दा भत ते मांह छोले दी दाली कने
कैह दे कटोरे च देहिये दे दंक लुकड़ भरदे हे। मंत्रो बेल्लै इ'यां ते लोक,
वीं चवारे कने गै खाइ लैंदे हे, पर परीहने आई जा तां आलू-बर्डियां बनादियां
दियां जां घिया-कदू, मूलियां जां होर कोड साग-मजूरी ध्योई जा तां चाढ़ी लैंदे

ਡੋਗਰਾ ਖਾਨ-ਪਾਨ

□ ਸ਼ਯਾਮਲਾਲ ਸ਼ਾਰ्मਾ

"ਮਨ ਪੌਂਦਾ ਖਾਨਾ ਤੇ ਜਾਗ ਭੌਂਦਾ ਲਾਨਾ"-ਇਕ ਨੇ 'ਹਾ ਖੁਆਨ ਏ, ਜੇਹਦੇ ਚ ਅਪਨੀ ਮੈਤ੍ਰੀਜ਼ ਦੀ ਰੁਚਿ ਗੀ ਇਕ ਬਰੋਬਰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗੇਈ ਦੀ ਏ। "ਜੈਸਾ ਦੇਸ਼ ਵੈਸਾ ਮੈਂ" ਇਸ ਮਾਵਰੇ ਚ ਬੀ ਕਿਥ ਇ 'ਥੈ-ਨੇਹੀ ਭਾਵਨਾ ਏ, ਜੇ ਦੇਸ਼-ਕਾਲ ਦੇ ਮਤਾਬਕ ਸ਼ਾਮਾ ਤੁਕਖਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਏ, ਤਾਂ ਜੇ ਦੇਸੈ-ਪਰਦੇਸੈ ਚ ਕੋਈ ਓਪਰਾ ਨੇਈ ਬੜ੍ਹੇ ਕੋਝੇ, ਸੁਣ੍ਹੇ ਦਾ ਪੈਹਲਾ ਪ੍ਰਭਾਉ ਓਹਦੀ ਪਸ਼ਾਕੈ ਕਨੇ ਗੈ ਪੌਂਦਾ ਏ। ਪੈਹਨਨੇ-ਓਢਨੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੱਡੇ ਗੈ ਤੇ ਭੂਗੋਲੀ ਜ਼ਰੂਰਤੋਂ ਦਾ ਬੀ ਬਢਾ ਹਤਥ ਹੁੰਦਾ ਏ ਤੇ ਇਸ ਸਿਫਾਰੋਸ਼ ਤੱਤ ਵੱਡੇ ਗੈ ਸੁਣ੍ਹੇ-ਕਾਲਯੋਂ ਚ ਬਡਿਆਂ-ਬਡਿਆਂ ਵੈਹਸਾਂ ਤੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਹੋਈ ਜਨਦੇ ਨ ਜੇ ਟਲ੍ਹੇ ਛੁਡੇ ਜ਼ਾਰੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤੇ ਆਸਟੈਂ ਪੈਹਨੇ ਜਨਦੇ ਨ, ਜਾਂ ਦਿਕਖੋ-ਦਿਕਖੋ ? ਕੇਵੇਂ ਆਖਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਜੇ ਚੁਲ੍ਹਾਲਾ ਚਿਨਿਯੋ ਰਿਚਿਯੋ ਨਾਂ ਹੈ ਰੋਹੇ ਰੇ ਜੋ ਰੱਖ ਚਿਨਿਯੋ ਦਿਕਖੀ ਗੈ ਸਭਿਤਾ ਗੀ ਬਧਾਂਦੀ-ਫਲਾਂਦੀ ਏ। ਪਰ ਕੇਇਥੋਂ ਦਾ ਖਾਲ ਏ ਜੇ ਕਪਡੇ ਲਾਨੇ ਦੇ ਰਾਬੈ ਚ ਸ਼ਾਰੀਰੀ ਜ਼ਰੂਰਤੋਂ ਦਾ ਪੈਹਲਾ ਥਾਹਰ ਏ। ਆਦਮਜੁਗੈ ਚ ਜਦੂ ਮਨੁਕਖ ਪਸ਼ੁਅਂ ਮਾਲਾ ਲੇਖਾ ਰੱਹਦਾ ਤੇ ਨਾਂਗਾ ਫਿਰਦਾ ਹਾ, ਠੰਡੂ ਤੇ ਬਰਖਾ-ਝਾਡਿਆਂ ਚ ਕੁਤੰ ਪਤਾਂ ਜਾਂ ਦਰਖੋਂ ਦੀ ਛਾਲੈ ਚ ਲਪਟੋਇਥੈ, ਜਿਸਲੈ ਠਸੀ ਸਖਾਲ ਕਿਝੀਓਈ ਹੋਗ ਤਾਂ ਨੁਹਾਡੇ-ਬਾਲ-ਬਚੋਂ ਤੇ ਆਂਡੇ-ਗੁਆਂਡੇ ਨੈ ਬੀ ਸਦੀ-ਗਮੀ ਮਤਾਬਕ ਸ਼ਾਰੀਕ ਖਣਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀ ਦਿੱਤਾ ਹੋਨਾ ਏ। ਆਹਿਸਤਾ-ਆਹਿਸਤਾ ਸ਼ਾਰੀਰ ਖਣਨਾ ਸਭਿਤਾ ਬਨਦੀ ਗੇਈ ਤੇ ਕਲਾਤਮਕ ਢੰਗੀ ਕਨੇ ਸ਼ਰੀਰੋਂ ਗੀ ਖਣਨੇ, ਸ਼ਾਂਗਾਰਨੇ, ਬਨਾਨੇ, ਸੁਆਰਨੇ, ਦਾ ਨਾਂ ਸੰਸਕ੃ਤਿ ਧੇਈ ਗੇਆ ਕੀ ਬੇ ਕਲਾ ਤੇ ਸੰਸਕਾਰਯੁਕਤ ਕਾਰ-ਵਾਹਰ ਗੈ ਸੰਸਕ੃ਤਿ ਖੁਆਂਦੇ ਨ। ਲਾਕਾ ਤੇ ਉਪਰਾ ਹਰ ਦੇਸੈ ਤੇ ਪ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਲੋਕ ਟਕੋਹਦੇ ਪਨਛੀਂਦੇ ਨ। (ਵਿਸ਼ਾਂ ਜੇ ਤੁਨੋਂ ਅਪਨੇ ਦੇਸੈ ਦਾ ਲਾਕਾ ਗੈ ਲਾਏ ਦਾ ਹੋਏ) ਕੀਂਜੇ ਲਾਨ-ਪਾਨ ਤੇ ਰੈਹਤ-ਵੈਹਤ ਚ, ਜਿਥੋਂ ਸਭਿਤਾ ਸੰਸਕ੃ਤਿ ਦਾ ਸਲੋਬਾਪਨ ਜਾਂ ਕੋਜਾਪਨ ਲ'ਬਦਾ ਏ- ਰਤਥੋਂ, ਉਤਥੂਂ ਦੀ ਭੂਗੋਲਕ ਜਲਵਾਯੁ ਤੇ ਸ਼ਾਰੀਰੀ ਜ਼ਰੂਰਤੋਂ ਦਾ ਪਤਾ ਬੀ ਜ਼ਰੂਰ ਲਗਦਾ ਏ। ਜੇ ਆਖੋ ਭੰਡੀ ਕਸਮੀਰ ਥਮਾਂ ਕਨਿਆਕੰਮਾਰੀ ਲਕਕਰ ਇਕੈਂ ਨੇ 'ਹਾ ਲਾਕਾ ਤੇ ਇਕੈਂ ਨੇ 'ਹਾ ਖਾਨ-ਪਾਨ ਚਲੈ ਤਾਂ ਏਹ ਸਾਮਾਨ ਲਮ੍ਮੇ-ਚੀਡੇ ਮੁਲਖੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਰਾਸ ਨੇਈ ਆਈ ਸਕਦਾ।